

**AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ DİVAN
“BÜTÜN ŞİİRLERİ” ADLI YAYIM
HAKKINDA BİR TANITIM YAZISI**

Begüm KARATAŞ*

Başta Aziz Mahmud Hüdâyî'nin daha iyi tanınmasını ve divanının ilgili herkes tarafından rahatça okunabilmesini amaçlayarak oluşturulmuş söz konusu eser hakkında yapılacak bu tanıtım, eserin derleniş ve yazılış yöntemi ile Prof. Dr. A. Azmi Bilgin'in eserde ele aldığı bölümleri ayrıntılı şekilde açıklamayı amaçlamaktadır. Yazarın, Hüdâyî'den aktardığı şiirler konusunda nasıl bir tercihte bulunduğu, şiirleri hangi kütüphanelerde bulunan hangi nüshalardan derlediği ve Hüdâyî'nin Türk tasavvuf edebiyatındaki yeri gibi hususların üzerinde özellikle durulmuştur.

XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile XVII. yüzyılın başlarında yaşamış olduğu bilinen Aziz Mahmud Hüdâyî, bilhassa Türk tasavvuf şiirinin gelişimi açısından önemi yadsınamaz bir isimdir ve Celvetiyye tarikatının kurucusudur. Kendisi, tasavvuf dergâhlarının gerektirdiği gibi, kendi dergâhında insanların saadet bulmasına, manevî yönden tekâmül göstermelerine yardımcı olmuş ve almışa yakın Celvetî halifesi yetiştirmiştir.¹ Bu konuda özellikle Ahmet Yesevî ve Yunus Emre gibi şairleri örnek gösteren yazar, Hüdâyî'nin Anadolu ve Balkan coğrafyasına olan katkısına eserinin takdim bölümünde değinmiştir. Ayrıca yazar, bu çalışmasında dikkat ettiği tüm hususları kitabın aynı kısmında okuyucuyla paylaşmış, eseri hazırlarken hangi kaynaklardan ne şekilde faydalandığını, metni oluştururken dikkat edilen tüm yöntemleri tek tek nedenleriyle açıklamış, sonunda hâlâ eksikleri bulunursa, okuyucudan bunları mazur görmesini ummuştur.

Hüdâyî'nin bu kadar sevilen ve anılan bir kimse olmasında, şüphesiz karakteri ve halka olan yaklaşımının etkisi büyüktür. Nitekim kendisi, yazarın ifadesiyle “*saadetlerin felâkete dönüşmeye başladığı bir devirde*” yaşıyor olsa da gerek idarecilerle gerekse halkla çok iyi ilişkiler kurmuş ve her kesimin

ORCID ID : 0000-0002-4045-694

DOI : 10.31126/akrajournal.1034349

Geliş tarihi : 13 Aralık 2021 / Kabul tarihi: 11 Mart 2022

* İstanbul Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı.

1. A. Azmi Bilgin, “Aziz Mahmud Hüdâyî Divan “Bütün Şiirleri”, Kapı Yayınları, Nisan 2021, s.7.

sevgi ve saygısını kazanmıştır. Ayrıca onun bu sevgi ve saygıyı kazanmasında, Arapça ve Farsça şiirler yazmasının yanında Türkçe şiirler de kaleme almasının etkisi vardır. Yazar, Hüdâyî ve divanı hakkında bugüne kadar çeşitli çalışmaların yapıldığını ve yapılmaya devam edeceğini de söyleyerek, Aziz Mahmud Hüdâyî'nin karakterine ve divanına verilen öneme bir kez daha dikkat çekmiştir.

Bilgin'in, eseri hazırlarken tercih ettiği bazı yöntemler dikkat çekmektedir. Örneğin kendisi, divanını yayıma hazırladığı Hüdâyî'nin önce hayatını, tasavvufî kişiliğini ve tarikatının niteliklerini belli başlıklar altında okuyucuya ayrıntılı olarak aktarmış, (Bkz. *Aziz Mahmud Hüdâyî, Hüdâyî ve Osmanlı Hükümdarları, Hüdâyî'nin Şiirlerinde İşlenen Başlıca Konular, Şiirlerinde İşlenen Diğer Konular*)² böylelikle divanını okumadan önce ilgisinin Hüdâyî ve devri hakkında nitelikli bilgi kazanmasına vesile olmuştur.

Divan metninde, iktibas edilen ayet ve hadisler italik olarak gösterilmiştir. Ayrıca, normalde divanın başında bulunmamasına rağmen, "*Tevhîd ile olur her derde dermân*" mısraıyla başladığı için söz konusu tevhîd de divanın başında aktarılmıştır.

İmla ve ses özellikleri hususunda ise yazar, XVII. yüzyılın imla ve ses özelliklerine fazla riayet etmediğini ve okuyucu için kolay anlaşılır bir metin sunma gayretinde olduğunu söyler. Bu sebeple kelimelerin imlasında ünsüz uyumuna bağlı kalmaz, öte yandan Türkiye Türkçesinin bugünkü ses özelliklerinin de -istisnâî durumlar haricinde- dışına çıkmaz. Bu noktada istisnâî durumlar da büyük ölçüde kafiye yahut anlam mecburiyetinden kaynaklanan okuma şekilleridir. Bugün kullanılmayan kelimelerin imlası ise metinde muhafaza edilmiştir. Ayrıca eser sonunda, eserde geçen tüm kelimelerin anlamlarıyla aktarıldığı bir Sözlük mevcuttur.³

Yazar metnin kurulumunda Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi nr. 2372, vr. 54b-173a'daki, istinsah tarihi 1630 olan nüshayı esas almış, bununla birlikte şiirlerin tertibi konusunda Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, Manzum nr. 506'da bulunan nüshadan da yararlanmıştı.

Çoğu yazmanın en son kısmında görülen Arapça ve Farsça şiir, kıta, müfred ve rubailerin bazıları, yazar tarafından divanın sonunda aktarılmıştır. Bu yöntemi tercih ettiğini özellikle belirten yazar buna sebep olarak, esas alınan nüshada söz konusu şiirlerin Türkçe şiirler arasında bulunmasını gösterir. Ayrıca çalışmada verilen Hüdâyî'nin bazı Arapça ve Farsça şiirleri latinize edilmiş, Türkçe çevirileri de dipnotta aktarılmış, böylelikle okuyucuya kolaylık sağlamıştır.

2. A. Azmi Bilgin, *age.*, s.11, 32, 54, 68.

3. A. Azmi Bilgin, *age.*, s. 453

“Aziz Mahmud Hüdâyî” hakkındaki kısımda yazar, öncelikle Hüdâyî’nin ününü ayrıntılı şekilde, sebepleri, niteliği ve neticesiyle açıklamaya başlar. Ardından halk ve âlimler arasında ona nispet edilen sıfatları, adını ve mahlasını açıkladığı bir alt başlığa geçer. Devamında doğum yılı ve yeri hakkında bazı kaynaklarda verilen bilgileri aktararak, rivayetlerin çoğunluğunu göz önünde bulundurup Hüdâyî’nin doğum tarihinin 1543 olduğuna kanaat getirir. Ardından Hüdâyî’nin eğitim ve çalışma hayatını, kadılıktan dervişliğe geçişinin hikâyesini verir ve sonrasında özel olarak Evliya Çelebi’de bulunan Hüdâyî sevgisini anlattığı bir bölüme geçer. Devamında Hüdâyî’nin İstanbul’da yaşadıklarını ve burada nasıl var olduğunu anlatarak, hemen peşinden Hüdâyî’nin kurucusu bulunduğu tarikat olan Celvetîliğe dair ayrıntılı bilgi verir ve bu tarikatın inançlarını, ibadetleri ile önemli bulunan dört mertebesini anlatır.

“Hüdâyî ve Osmanlı Hükümdarları” başlıklı kısımda, öncelikle Sultan III. Murad’dan başlanarak, Sultan I. Ahmed, Sultan II. Osman ve Sultan IV. Murad’ın Hüdâyî ile ilişki ve bağlarına değinilir. Bu kısımda ayrıca Hüdâyî’nin bahsi geçen hükümdarla arasında yaşanan bazı anekdotlardan da bahsedilmiştir.

Eserin giriş kısmının son bölümünü, “Hüdâyî’nin Şiirlerinde İşlenen Bazı Konular” başlığı altında verilen bilgi ve örnekler teşkil eder. Bu kısımda, Hüdâyî’nin divanında bulunan şiirlerden örnekler verilerek, işlediği konular sınıflandırılmıştır. Bu bölümler sırasıyla şöyle ilerler: tasavvufun tanımı, Allah sevgisi, Hz. Peygamber sevgi ve övgüsü, ayrıca “Şiirlerinde İşlenen Diğer Konular” kısmında (ki bu kısım bilhassa tasavvufî konuları içermektedir) zahit, edep, Allah’a yakınlık, hakikat hâli, suret ve mana, benlik ve kibirden uzaklaşma, ölmeden önce ölmek, varlığın yok oluşu, ömür, hakikate ermek, vahdet, nefisten kaçış, âlemler, vuslat gibi konulardan bahsedilir ve bunlara Hüdâyî’nin beyitlerinden çeşitli örnekler verilir. Hemen ardından “Divanındaki Müfredlerden Seçmeler” başlığı gelir ve burada, Hüdâyî divanındaki, bahsi geçen konulara örnek bazı müfredler sıralanır.

Devamında gelen “Divan” bölümünden sonra “Arapça Şiirler” kısmında da Hüdâyî’nin bazı Arapça şiirleri, dipnotta Türkçe çevirileri ile aktarılmış, bu kısımdan sonra da Arapça bazı müfredlerin aktarıldığı “Arapça Müfredler”, peşinden “Arapça Sec’îli Sözler” kısmına geçilir. Devamında, “Farsça Kıta ve Müfredler” kısmında aynı kurallarla Farsça şiirler verilir.

Söz konusu edilen tüm bu unsur ve dikkatler göz önünde bulundurulduğunda, Prof. Dr. A. Azmi Bilgin’in çalışmasının edebiyat tarihimizin tekâmülüne ve eski Türk edebiyatı alanına katkı sağlayacağı şüphesizdir.